

Prof. Dr. Olcay ÖnerToy

CAHİT SITKI TARANCI'NIN ŞİİR ANLAYIŞI

Summary:

POEM UNDERSTANDING OF CAHİT SITKI TARANCI

Cahit Sıtkı Tarancı is one of the important poets of Republic period. Although he had written his poems in 1940's, he had not joined to the socialist poets of that period and reflected his own sensations in them. We find death in one part of his poems and the joy of life in the other. He used different verses and syllabic meter in his poems and had not got stuck to a single meter. He adopted the use of Turkish instead of foreign languages (especially Arabic and Persian words) and by using Turkish words as possibly as he can, he left us poems that will be read enjoyfully.

Key words: Baudelaire, death, meter, word, Turkish language

Anahtar Sözcükler:.....

Bu yıl Cahit Sıtkı Tarancı'yı yitireli elli yıl oldu. Ne denli çabuk geçiyor zaman. Cahit Sıtkı denilince usumuza ilk gelen Otuz Beş Yaş şiiri oluyor. Nasıl Ahmet Muhip Dıranas denilince Fahriye Abla, Ahmet Haşim denilince Merdiven, Orhan Veli denilince Rakı Şişesinde Balık Olsam şiirlerini anımsıyorsak, Cahit Sıtkı da Otuz Beş Yaş'la bütünleşti.

Aslında Otuz Beş Yaş 1945'te şairin otuz beşinci yaşında yayımlanmış bir şiir. Ama onun şiir serüveni 1930'da başlıyor. Henüz yirmi yaşındayken serbest bir biçimde yazdığı Gidiyorum başlıklı şiiri yayımlanıyor.

Gidiyorum

Çölde bir yolcu gibi, yalnızlığın içinde

Kavrulup gidiyorum.

Serseri bir rüzgâr gibi hep ganimet peşinde

Savrulup gidiyorum.
Serçe kadar pervasız, bir günden ötekine
Atlayıp gidiyorum.
Bütün kumaşlarımı açtığım gibi yine
Katlayıp gidiyorum.
Bir kış güneşi gibi ben keyfimin esiri
Görünüp gidiyorum.
Ne belli bir yerim var, ne de sevdiğim biri
Sürünüp gidiyorum.¹

Gençler Diyorlar ki² başlıklı söyleşide, şiirlerini önce içtihat dergisine Abdullah Cevdet'e götürdüğünü, onun şiirlerini okuduktan sonra şiire yeteneği olduğunu, ama yayımlatmaktan vazgeçmesini söylediğini belirtiyor. Daha sonra Baudelaire'i okuduğunu, bir defter dolusu şiirini Servet-i Fünun dergisinin yazı işleri müdürü Halit Fahri'ye götürdüğünü, bir şiirinin yayımlandığını söylüyorsa da adını vermiyor. Bu nedenle ilk yayımlanan şiiri olarak Gidiyorum'u aldık.

Cahit Sıtkı, yazına karşı ilgisinin ilkokulda, Namık Kemal, Tevfik Fikret ve Mehmet Emin okuyarak başladığını söylüyor. Ancak şiir yazma dürtüsünü geliştiren Baudelaire olmuştur.

“.....bende edebiyata bilhassa şiire karşı hakiki ve köklü denilebilecek ilk alaka Galatasaray onuncu sınıfta sıra arkadaşım Ziya Osman Saba'nın delaletiyle tanıdığım Baudelaire'le başlar. Bu Fransız şairini içime sindire sindire okuduktan sonradır ki şiir yazmak benim için teneffüs etmek, yemek içmek kadar tabii bir hayat faaliyeti oldu.”³

Baudelaire'in onda, yaşamını Baudelaire'den önce ve sonra diye ikiye ayıracak denli etkisi olmuştur. Ancak bu etkileniş, ele aldığı temalar bakımından değil, söyleyiş bakımındandır.

¹ Akademi Mayıs 1930

² Yücel, C.2, S.10, s.141-144

³ Cahit Sıtkı Tarancı ile Bir Konuşma, Varlık S.368, 1 Mart 1951 S.6

“Yaşadığının farkına varmak için” şiir yazdığını söyleyen Cahit Sıtkı, “Şiirlerinizi nasıl yazarsınız?” sorusuna şu yanıtı veriyor:

“Yolda giderken, yemek yerken bir dize geliverir. O dize kılavuzunuz olur. Yazacağınız şiiri, konusunu, biçimini o belirler. Şiir bitinceye değin, işgal altında bir ülke gibisinizdir. Kalbinizin, sinirlerinizin, kafanızın, dahası kollarınızın ve ayaklarınızın bir işbirliği halinde çalıştığını görürsünüz. Gerçekten güzel şiirlerdeki hayatiyet belki de buradan geliyor.”⁴

Aynı konuşmada şiirin nereden doğduğunu “.....şiir insanoğlundaki yaşadığını yeniden yaşamak, yaşadığı anı uzatmak, hasılı yaşadığını teyid etmek ihtiyacından doğmuştur.” Biçiminde ifade eden şair, şiiri de “Bir çığlıktır, bir ümittir, bir kurtuluştur.” Biçiminde tanımlıyor.

Cahit Sıtkı'nın şiirleri bir çığlık mıdır? Genelde insanlardan kaçış, yalnızlık ve ölüm temalarını işleyen şairin şiirlerinde yakınmalar bir çığlıktır.

Örneğin; Anne Ne Yaptın? başlıklı şiirinde çığlığı açıkça duyuyoruz.

Anne Ne Yaptın?

Anne sana kim dedi yavrunu doğurmayı?

Sanki karnında fazla yaramazlık mı ettim?

Sende istemiyordum ne tacı ne sarayı;

Karnında yaşıyordum, kâfiydi saadetim

Bir kere doğurdunsa, sonra niçin büyüttün?

Kundakta, beşikte de bir zahmetim mi vardı?

Koynundan niçin attın yavrunu bütün bütün?

⁴ Cahit Sıtkı ile Şiir ve Şair Hakkında Konuşma, Kaynak S.2/14 s. 48-51

Bilmiyor muydun ki o yalnızlıktan korkardı.

Sütünden tatlı mıdır, anne, sanki bu hayat?
Bana sorsana anne yaşamak bir hüner mi?
El aç, yalvar gündüze, geceye boyun uzat.
Bu uğurda bir ömür çürütme değer mi!

Karnında yaşıyordum, kâfiydi saadetim!
Anne istemiyordum ne tacı, ne sarayı!
Anne, karnında fazla yaramazlık mı ettim!
Anne, sana kim dedi yavrunu doğurmayı?

Şiirlerine seçtiği temalarda toplumsal bir kaygı taşımayan, kendi duygulanışlarını dile getiren şair en çok ölüm temasını işlemiştir.

Ölüm kimi zaman “Ölüm sinsî ölüm” dizesinde olduğu gibi, sinsidir. Kimi zaman “Ölmek, olacak o başka bir haz” dizesinde olduğu gibi bir hazdır. Kimi zaman ölüm derhal gelebilir, kapısı açıktır. “Derhal gelebilirsin ölüm; / Kapı açıktır, lâmba sönük.” Kimi zaman ölüme kapı açılmaz. “Kapımı çalma ölüm / Açmam; / Ben ölecek adam değilim.” Kimi zaman da “ölüm kapıda sabırsız kişner.”

Düşten Güzel’de toplanan, evlendikten sonra yazdığı şiirlerinde, yaşama sevincinin güçlendiğini görüyoruz. Düşten Güzel, Bahar Hikâyesi, Kış Gecesi Rüyası, Gönül Sarhoşluğu, Müjde, Sabah Duası, sevdiğim, İyimserlik, Karanlıktaki Hazine de yaşama sevincini yansıttığı şiirleri.

Cahit Sıtkı Tarancı, 1940’lı yıllarda roman ve öyküde egemen olan toplumcu gerçekçiliği eleştiriyor, bu temaları işleyen şairleri de “sözde şairler” olarak nitelendiriyor..

“Sözde şairler diyeceğim bu adamlardan kimisi, güzel şiir yazmak endişesinden ziyade, mahalli motifler işler. Yerli mevzular terennüm eder, vatanperver, milliyetçi görünmüş olmak için, memleket, bozkır, bayrak, mehmetçik gibi, aslında birer tedai (çağrışım) hazinesi olan kelimelere bir şair idraki ve muhabbetiyle değil, çıkarını arayan bir adam temahiyle tasarruf eder. Maksat şiir ve şairlik yoluyla bir mevki ve servet sahibi olmaktır.”

Dahası, onları şiiri yakalayamamakla suçlar:

“Yazılarında cemiyet dertlerinden bir vaiz edasıyla bol bol bahsedilse de hakii şiire rastlanmaz. Topluluğa dalkavukluk ederek ondan alkış ve itibar beklediklerinden, söyleyişten fazla söylenen şeye ehemmiyet verdiklerinden şiiri yakalayamamaları gayet tabiidir.”⁵

Cahit Sıtkı Tarancı'nın şiirde ölçü konusunda, belli bir ölçüye saplanıp kalmaktan yana olmadığını görüyoruz. Bu konuda “Şiirde Vezin Taassubu”⁶ başlıklı yazısında şunları söylüyor:

“Şair, şiirinin müştak olduğu (türediği) vezni keşfedebilen adamdır. Hece vezniyle yazılmış öyle şiirler vardır ki, okurken: ‘Keşke serbest vezinle yazılsaydı.’ deriz. Buna mukabil serbest vezinle yazılmış nice şiirler vardır ki: ‘Benim vezinli kafiyeli yazılmam icap ederdi.’ diye bar bar bağırır.

Bunun için vezne saplanıp kalmak, her nebatın her toprakta yetişebileceğini iddia etmekten farksızdır. Ve hakiki bir şairin bu kadar gaflet içinde olabileceğine ihtimal vermiyorum. O halde, şiirde vezin taassubu gösteren şairin şairliğinden şüphe ettiğimi söylemekten çekinmeyeceğim.”

Belli bir ölçüyle şiir yazan şairlerin, kendi kullandıkları dışında ölçüyle yazılan şiirlere değer vermeyişlerini de “dar bir şiir anlayışıyla hareket etmek” olarak nitelendiriyor.

⁵ Sözde Şairler, Vakıf 1 Şubat 1944 (Haftalık sanat ve edebiyat eki) S.1 s.1

⁶ Yücel, C.13, S.78 Ağustos 1941. s.250-251

Kendisi şiirlerinde değişik nazım biçimleri ve hece ölçüsü kullanmış, bir ölçüye bağlanıp kalmamıştır.

Örneğin: “Gitti gelmez bahar yeli;

Şarkılar yarıda kaldı.”⁷ dizelerinde sekiz hece kullanmış.

“Kimdir bana gülümseyen yeşillik balkonundan
Demek gecelerden sonra nihayet gün doğuyor”⁸

dizeleri on beş heceyle yazılmış.

Kimi zaman da bir şiirde değişik ölçüler kullanır.

“Ne bileyim ben
Kimdi Amerika’yı keşfeden
Ne eder beş kere beş
Güneyden mi kuzeyden mi doğardı güneş”⁹

Cahit Sıtkı’ya göre şiir bir yandan da “kelimelerle güzel şekiller kurmak sanattır. Başka bir şey değildir.”¹⁰

Ayrıca şiirde, sözcükleri kullanmayı da bilmek gerekir.

“Şairin hisleri, fikirleri, hayalleri, dünya görüşü, felsefesi, şahsiyeti, her şeyi şiirde belli olur. Şu var ki kelimeleri tanımak, sevmek, okşamasını bilmek lâzım. Hangi kelime, hangi kelime ile yan yana geldiğinde nasıl bir ışık peyda olur? Bunu bilmek lâzım.”¹¹

⁷ Sanatkârın Ölümü

⁸ Serenat

⁹ Fikr-i sabit

¹⁰ Yeni Türkçe Kelimelere Dair Vakit S.9330 8 Şubat 1944

¹¹ Şiir Üzerine Düşünceler, Varlık S.442

İşte Tarancı'nın şiirlerinde yaptığı sözcük oyunları, değişik söyleyiş ve benzetmelere yol açıyor.

Sayısız siyah telli bir kemana
Ne kadar benziyor şimdi kuduran yağmur.
(Yağmur)

Pırıl pırıl yanan karanlıklara dal;
Ve geceler gibi bilmecelerle kal!
(Bilmecelerle Kal)

Gece akasya dalında asılı gölgeydi.
(Sen Yoksun ki)

Ben aşkın ağaçta çatlattığı nar
(Nar)

Gitti gelmez bahar yeli;
Şarkılar yarıda kaldı.
Bütün bahçeler kilitli;
Anahtar Tanrı'da kaldı.
Sanatkârın Ölümü)

Birdenbire kalbi titreten bir bülbül sesi,
Dağ ardından doğan mehtap gibi vurdu suya.
(Bir Uykusuzluk Gecesi)

Öyle dalmışım ki bu akşam üstü,
Komşu arsadadır gözümde gökyüzü
(Öyle Dalmışım ki)

Her ne kadar “Konuşma dilinden ayrı bir şiir dili benim şiir anlayışıma göre olmaz.”¹² dese de verdiğimiz örnekler onun bir şiir dili yarattığını gösteriyor.

!930’da basılan şiirinden başlayarak verdiğimiz örneklerde Türkçe sözcüklere oldukça yer veren Tarancı, dilin Türkçeleşmesinden duyduğu sevinci “Yeni Türkçe Kelimelere Dair”¹³ başlıklı yazısında şöyle dile getiriyor:

“Dilimizin yabancı kelimelerden silkinip kökü Türk olan kelimeler kazanmak yolundaki kalkınmasına Türkçeyi seven bir vatandaş sevinirse de yalnız edebiyatçı bayram eder.”

Fuzuli’nin, Ahmet Haşım’ın, Halit Ziya’nın, o günün gençlerince anlaşılmayışının, Türkçenin o yıllardaki karmaşıklığı yüzünden olduğundan, bu durumun o şair ve yazarların bahtsızlığı olduğundan söz ettikten sonra yeni sözcüklerin kabul edilmesinin halkın onayına bağlı olduğunu, eni sözcükleri toplumun öldürdüğünü, şairin de ona şiirdeki yerini verdiğini belirliyor.

Yazısını, Türk şairinin yeni sözcükler karşısındaki tutumunun ne olacağını belirleyen şu sözlerle bitiriyor: “.....günümüzün Türk şairi, Türk halkı nezdinde (yanında) taliini deneyen yeni kelimelerin macerasına bugünlük seyirci kalacak, ancak tutunmaya muvaffak olanların aradan zaman geçtikten, bu kelimeler şarap gibi, dostluk gibi eskidikten sonra sırası gelince şiir şerbetinde vişne veya şeker yerine kullanılacaktır. Ve nihayet bilinmelidir ki, eski yahut yeni her kelime, şiire girmedikçe ölmezlik sırrına eremez.”

Burada şairin, sözcüklerin ölmezliğe ulaşabilmeleri için şiire girmesi gerektiğini söylemesi dikkati çekiyor. Gerçekten de 1940’lı yılların şairleri Türkçe sözcükleri şiirlerinde kullanmışlar ve okuyanları etkilenmişlerdir. Cahit Sıtkı da şiirlerinde elinden geldiğince Türkçe sözcüklere yer vermiştir.

¹² Cahit Sıtkı ile Şiir ve Şair Hakkında Konuşma, Kaynak S.2/14 s.48-51

¹³ Vakıf S.9330 8 Şubat 1944

Ŗiirlerini 40'lı yıllarda yazıp yayımlamasına karşın, o yıllarda egemen olan toplumcu gerçekçi Ŗairlerin dışında kalan Tarancı, Ŗiirlerinde ölümle birlikte yaşama sevincini de işleyerek kendi çizgisinde kalmış, kendisinden sonra gelenleri etkilemiş bir Ŗairimizdir.

Anahtar kelimeler: Baudelaire, ölüm, vezin, sözcük, Türkçe